Beytulhikme An International Journal of Philosophy
ISSN: 1303-8303 | Volume 4 Issue 1 June 2014
Çeviri Makale / Translation Article

Renkler Üzerine Düşünceler*

Remarks on Colour

LUDWIG WITTGENSTEIN

Çeviren / Translated by
İLYAS ALTUNER
Iğdır University

Abstract: This book comprises remarks on color which was written by Wittgenstein in recent months of his life. It is one of the few documents which shows him concentratedly at work on a single philosophical issue. The principal theme is the features of different colors, of different kinds of color and of their luminosity. Wittgenstein choices such a way as to destroy the traditional idea that color is a simple and logically uniform kind of thing.

Keywords: Wittgenstein, remarks on color, surrounding, luminosity, darkness.

* Bu çeviri, 'Entelekya Mantık-Metafizik Okulu' adı altında yürütülen çalışmalardan bir kesittir. Çevirinin yapıldığı kaynak için bkz. Ludwig Wittgenstein, *Remarks on Colour*, ed. G. Elizabeth M. Anscombe, trans. Linda L. McAlister & Margarete Schättle, Oxford: Basil Blackwell, 1998, I, 1-60, ss. 2-10.

✉ İlyas Altuner, *Arş. Gör.*
Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü | 76000, Iğdır, TR
altuneril@yahoo.com

I

1. Dil-oyunu: Belli bir şeyin diğerinden daha açık veya daha koyu olup olmadığını bildiren şey. – Fakat şimdi burada bir bağıntı var: belirli renk tonlarının açıklık bağıntısının durumu. (Şununla karşılaştır: iki çubuğun uzunlukları arasındaki bağıntının belirlenimi – ve iki sayı arasındaki bağıntı.) – Her iki dil oyunundaki önerme biçimi aynı: "X, Y'den daha açıktır". Fakat ilkindeki dışsal bir bağıntıdır ve önerme geçicidir, ikincisindeki ise içsel bir bağıntıdır ve önerme süreklidir.

2. İçinde bir parça beyazlık bulunan bir resimde mavi gökten daha fazla açıklık bulunur; gök, beyaz sayfadan daha açıktır. Ve başka bir anlamda mavi daha koyu ve beyaz daha açık renktir. (Goethe). Palet üzerinde beyaz en açık renktir.

3. Lichtenberg, çok az sayıda insanın saf beyazı görebildiğini söyler. Pek çok insan bu kelimeyi yanlış kullanmıyor mu, o zaman? Peki, *o* nasıl öğrendi doğru kullanımı? – O, sıradan birine kıyasla doğru bir kullanım ortaya koydu. Ve bu daha iyi bir şey söylemek değildir, ancak belli çizgilerle arındırılmış ve bu süreçte sonuca ulaştırılmış şeydir.

4. Ve elbette böyle bir kurgu, gerçekte kelimeyi kullanmamızın yolu konusunda bize bir şey öğretir.

5. Eğer kağıdın bir kısmının saf beyaz olduğunu söyleseydim, ve kar ona yakın bir yere konulmuş olup da gri görünseydi, onun normal çevresinde açık gri değil de beyaz olarak adlandırma konusunda hâlen haklı olacaktım. Şu denilebilirdi: Ben, bir laboratuvarda fazla saflaştırılmış bir beyaz kavramı kullanıyorum (orda, örneğin, ben de fazla saflaştırılmış bir zamanın kesin belirlenimi kavramını kullanıyorum).

6. Yeşilin bir ana renk olduğu, mavi ile sarının bir karışımı olmadığı sözünü onaylamakta ne var? Şöyle demek doğru olabilir mi: "Sen bunu ancak renklere bakmayla doğrudan bilebilirsin"? Ama "ana renkler" kelimeleriyle aynı şeyi kastettiğimi nasıl bilirim ki, hem başka biri yeşile bir ana renk denmesini eğiyorken? Hayır, – burada dil-oyunları karar verir.

7. Bir şey belli miktarda sarı-yeşil (veya mavi-yeşil) [olarak] veriliyor ve az miktarda sarı (veya mavi) karıştırıldığı söyleniyor – ya da tamamen renk modellerinin bir sayısından seçildiği. Az sarılı bir yeşil, yine de, mavi değildir (ve tersi), ve de ne sarısı ne de mavisi olan bir yeşili seçmek veya

karıştırmak gibi bir görev var. Yeşil hem mavi[1] hem de sarı olmadığı için "veya karıştırmak" diyorum, çünkü o sarı ve mavinin bir çeşit karışımıyla yapılmıştır.

8. İnsanlar ara renkler veya karışık renkler kavramına sahip olabilirler, hatta (herhangi bir anlamda) karıştırma yoluyla asla renkleri elde etmemiş olsalar bile. Onların dil-oyunları yalnızca zaten mevcut olan ara veya karışık renkleri aramak ya da seçmekle yapılabilir.

9. Eğer yeşil sarı ve mavi arasında bir ara renk değilse bile, mavi-sarı ve kırmızı-yeşile sahip bulunan insanlar olamaz mı? Mesela, renk kavramları bizimkinden ayrı olan insanlar – çünkü, hepsine rağmen, renk-körü olan insanların renk kavramları da normal olanlardan başka olur, ve normdan her sapma bir körlük, bir kusur olmamalıdır.

10. Bulmayı veyahut da verilmiş bir renk kavramına göre daha sarılı, beyazlı veya kırmızılı, vb. renk tonlarını karıştırmayı öğrenmiş, mesela ara renkler kavramını bilen, bir kimseden (şimdi) bize bir kırmızı-yeşil göstermesi istenir. Ancak o bu isteği anlamayabilir ve belki de kendisinden öncelikle kural dışı bir amaçla dört, beş ve altı köşeli bir yüzey şekli çizmesi istendiği için tepki gösterebilir, ve o zaman kural dışı tek köşeli bir yüzey şekli çizmesi istenir. Fakat ya bir renk modelini (bizim siyah-kahverengi diye adlandırdığımız bir şeyi) tereddüt etmeden çizmişse?

11. Kırmızı-yeşille birlikte tanınan kimse, kırmızıyla başlayıp yeşille biten ve belki de bizim açımızdan ikisi arasında sürekli bir geçiş oluşturan bir renk serisi yapma pozisyonunda olmak zorundadır. O zaman şunu keşfederiz: bizim daima aynı tonu gördüğümüz durumda, mesela kahverengi hakkında, bu şahıs bazen kahverengi ve bazen de kırmızı-yeşil görür. Bu olabilir, örneğin, o kimse bizim için aynı renk olarak görünen iki kimyasal bileşiğin renkleri arasında ayrım yapabilir ve birini kahverengi ve diğerini de kırmızı-yeşil diye adlandırabilir.

12. Tüm insanların, birkaç istisna ile birlikte, kırmızı-yeşil renk-körü olduğunu düşün. Ya da başka bir deyişle: herkes ya kırmızı-yeşil ya da mavi-sarı renk-körüdür.

[1] Wittgenstein burada "yeşil" sözcüğünü yazdı, ama galiba "mavi" sözcüğünü kastetti. Bkz. III, § 158.

13. Renk-körü insanlardan oluşan bir *kabile* düşün, ve muhtemelen böyle bir şey olabilirdi. Onlar aynı renk kavramlarına bizim sahip olduğumuz gibi sahip olmazlardı. Zira onların konuştukları, mesela İngilizce, ve böylece tüm İngilizce renk sözcüklerine sahip oldukları farz edilse de, onları hep bizimkinden farklı olarak kullanırlar ve farklı kullanımlarını *öğrenirlerdi*.

Yahut onlar bir yabancı dile sahip olsalardı, onların renk sözcüklerini dilimize çevirmek bizim için zor olurdu.

14. Ancak böyle insanlar olsaydı, "kırmızı-yeşil" ya da "mavi-sarı" ifadelerini tutarlı bir tarzda kullanmak onlar için doğal olurdu, ve bu kimseler belki de bizim yoksun olduğumuz sergileme yeteneklerine de sahip olurlardı, ve biz hala onların bizim göremediğimiz *renkleri* gördüğünü kabul etmeye mecbur olmazdık. Hepsine rağmen, bizim renklerimizden biri olmadıkça, bir rengin ne olduğu hususunda *çoğunlukla* makbul bir ölçüt yoktur.

15. Her ciddi felsefi sorunda belirsizlik problemin kaynağına kadar yayılır.

Her zaman tamamen yeni bir şey öğrenmeye hazırlanmış olmalıyız.

16. Renk-körlüğü fenomeninin betimi psikolojinin konusudur: ve öyleyse normal görme fenomeninin betimi de mi? Psikoloji yalnızca renk-körünün normal görmeden *sapmalarını* betimler.

17. Runge, (Goethe'nin *Renkler Kuramı* adlı eserinde belirttiği mektupta) saydam ve saydam olmayan renklerin olduğunu söyler. Beyaz saydam bir renktir.

Bu da renk kavramı veya renk özdeşliğindeki belirlenimsizliği gösterir.

18. Saydam bir yeşil cam, saydam olmayan bir kağıt gibi aynı renge sahip olabilir mi yoksa olamaz mı? Böyle bir cam eğer resimde gösterilmişse, renkler palet üzerinde saydam olamaz. Resimde cam renginin de saydam olduğunu söylemek isteseydik, renk benekleri kompleksinin camın *rengini* gösterdiğini söylememiz gerekirdi.

19. Niçin bir şey saydam yeşil olabiliyor da saydam beyaz olamıyor?

Saydamlık ve yansıma yalnızca görsel bir formun derinlik boyutunda olur.

Saydam ortamın yaptığı izlenim bir şeyin ortamın *gerisinde* durmasıdır. Görsel form tümden tek renkle ilgili (monokromatik) ise, saydam olamaz.

20. Renkli saydam ortamın gerisindeki beyaz bir şey, ortamın renginde görünür, siyah bir şey ise siyah görünür. Bu kurala göre, beyaz bir zemin üzerindeki siyah, renksiz bir ortamda olduğu gibi'beyaz, saydam' bir ortamda görünmek zorundadır.

21. Runge: "Biz mavi-turuncu, kırmızı-yeşil veya sarı-menekşe düşüncesine sahip olsaydık, lodoslu bir kasırga olayında olduğu gibi aynı duygulara sahip olurduk... Hem beyaz hem de siyah, saydam olmayan ya da katıdır. Saf olan beyaz su, berrak süt gibi olası değildir."

22. (Ne fizyolojik ne de psikolojik) bir renk teorisi kurmak istemiyoruz, fakat daha çok, resim kavramları mantığı [kurmak istiyoruz]. Ve bu, insanların çoğu kez haksızlıkla bir teori beklemelerinin üstesinden gelir.

23. "Beyaz su olası değildir, vb." Bunun anlamı: biz beyaz ve berrak bir şeyin nasıl görüneceğini, (mesela resmi) betimleyemeyiz. Bunun anlamı: biz betimleme, canlandırmanın ne olduğunu, bu kelimelerin bizden ne istediğini bilemeyiz.

24. Saydam cam doğrudan berrak değildir, saydam olmayan bir renk modeli gibi *aynı renge* sahip olduğunu söylemeliyiz. (Renkli bir kağıt parçasına çizerek), "*Bu* renk bir cam arıyorum" dersem, kabaca şunu kastetmiş olurum: camın içindeki beyaz bir şey, benim modelimdeki gibi görünecektir.

Model pembe, gök-mavi veya leylaksa, camı bulanık olarak tasavvur edeceğiz. Ancak belki berrak ve az kırmızılı, mavili ya da menekşe olarak da.

25. Sinemada bazen filmdeki olayların sanki dahası cam gibi saydam olan ekranın ardında durduklarını görebiliriz. Cam, nesnelerin rengini alıp götürüyor ve geriye yalnızca beyaz, gri ve siyah bırakıyor olabilir. (Burada fizik yapmıyor, tamamen yeşil ve kırmızı gibi renkleri beyaz ve siyah sayıyoruz). – Böylece şunu düşünebiliriz: burada beyaz ve saydam olarak adlandırılabilen bir cam düşünüyoruz. Ve yine şöyle demekle yanılmış olmayız: bir şeyle benzeşiyor mu, örneğin bir yerde bozulan saydam bir camla?

26. Yeşil bir cam hakkında, belki, şunu diyebilirdik: nesnelerin renkleri yeşilin gerisinde, her şeyden önce yeşilin gerisinde beyaz var.

27. "Birisi şunu tasavvur edemez" derken mantık şunu kasteder: birisi burada tasavvur etmesi gerekeni bilmez.

28. Şunu söyleyebilir miydik: benim sinemadaki kurgusal camım, beyaz rengin gerisindeki nesneleri verdi?

29. Saydam renkli nesnelerin görünüş kuralından biri şudur: saydam beyazın görünüşünün bir araştırmasını saydam yeşil, kırmızı, vb. renklerden çıkarmak! Bu çalışma niçin yapılmıyor?

30. Onun içindeki her renkli ortam koyulaşır, o açık olanı emer: şimdi benim beyaz camımın da mı koyulaştığı varsayılacak? Ve böylece daha mı katı olacak? Gerçekten koyu bir cam olabilirdi!

31. *Niçin* saydam-beyaz cam tasavvur edemeyiz, – hatta gerçeklikte hiç olmasa da? Saydam renkli cam benzetmesinin neresi yanlış?

32. Cümleler sıklıkla mantıksal ve ampirik arasındaki sınırda kullanılır. Öyle ki, onların anlamları ileri geri değişir ve onlar şimdi normların ifadeleri olarak sayılır, şimdi deney ifadeleri olarak.

(O kesinlikle eşlik edici akli bir fenomen değildir – bu, 'düşünceler'i nasıl tasavvur ettiğimizdir – fakat kullanım, mantıksal önermeyi ampirik olandan ayırt eden şeydir.)

33. 'Altın rengi' hakkında konuşuruz ama sarıyı kastetmeyiz. "Altın-renkli" [olma], parlak ya da parıltılı olan bir görünüş özelliğidir.

34. Kızıl ateşin ve akkorun parlaklığı vardır: ancak kahverengi ateş ve gri ateş ne şekilde benzeşir? Bunları niçin akkorun düşük seviyesi olarak kurgulayamayız?

35. "Işık, renksizdir". Şayet böyleyse, o zaman sayıların renksiz olması anlamındadır.

36. Işıklı *görünen* şey, gri görünmez. Gri *görünen* her şey sanki aydınlatılmış oluyor.

37. Neyi aydınlık olarak görürsek, onu gri olarak görmeyiz. Ancak onu pekâlâ beyaz olarak görebiliriz.

38. Öyleyse, bir şeyi *şimdi* hafif aydınlık olarak görebilecektim, *şimdi* gri olarak.

39. Ben burada (Gestalt psikologları gibi) şunu söylemiyorum: *beyazın izlenimi*, şe veya bu şekilde meydana gelir. Aksine sorun tam olarak şudur: bu ifadenin anlamı, bu kavramın mantığı nedir?

40. Olgu hakkında, 'parlak gri' olarak tasarlayamadığımız bir şey, ne fiziğin ne de renk psikolojisinin konusudur.

41. Bana bir cismin gri ateşle yandığı söylendi. Bütün cisimlerin alev renk-

lerini bilmiyorum; peki niçin bunun mümkün olması gereksin?

42. 'Koyu kırmızı ışık' hakkında konuşuruz, ancak 'siyah-kırmızı ışık' hakkında değil.

43. Düzgün bir beyaz yüzey, nesneleri yansıtabilir: O halde, ya bir hata yaparsak ve böyle bir yüzeyde yansıtıldığı görülen şey *gerçekten* gerideki olup da onun sayesinde görünüyorsa? Yüzey o vakit beyaz ve saydam olabilir miydi?

44. 'Siyah' bir aynadan söz ediyoruz. Fakat buradaki aynalar, koyulaştırır elbette, ancak siyah görünmez, ve ondaki görüntü kirli değil de derin görünür.

45. Saydam olmama, beyaz rengin bir *özelliği* değildir. Saydamlık, yeşilin bir özelliği nasıl değilse.

46. "Beyaz" sözcüğünün yalnızca yüzey görüntüleri için kullanıldığını söylemek yetmez. Biz "yeşil" hakkında iki sözcüğe sahip olabilirdik. Biri yeşil yüzeyler, diğeri de yeşil saydam nesneler için. Saydam bir şey için "beyaz" sözcüğüne uyan hiçbir renk sözcüğü olmadığı için, sorun kalacaktı.

47. Siyah ve beyaz ortam (satranç tahtası) onun aracılığıyla göründüğünde, değişmemiş olarak görünseydi, beyaz bir ortamdan söz edemeyecektik. Sanki bu ortam, diğer renklerin yoğunluğunu azaltır.

48. Yüksek-ışıklı bir beyazdan "beyaz" olarak söz edemeyebilirdik, ve bu yüzden de bu sözcüğü yalnızca bir yüzey rengi olarak gördüğümüz şey için kullanabilirdik.

49. Çevremde iki konum var ki, bir yanda aynı renk varlık olarak *görürüm*, diğer yanda, bir şey bana beyaz görünürken bir diğeri gri görünebilir.

Bana göre bir bağlamda bu renk zayıf bir ışıkta beyazdır, başka bir bağlamda iyi bir ışıkta gridir.

Bunlar "beyaz" ve "gri" kavramlarına dair önermelerdir.

50. Önümde gördüğüm kova, gizlenmiş parlak beyazdır; ona gri denmesi ya da "gerçekten aydınlık bir beyaz görüyorum" demek saçma olurdu. Fakat o, ışığa dönderilen ve ondan uzak olan yüzeylerinin miktarından daha fazla aydınlık olan parlak bir ışığa sahiptir, farklı renklerde olduğu görünmeksizin. (*Görüntü*, aslında *varlık* değildir.)

51. O, şöyle demekle aynı değildir: beyaz ya da grinin izlenimi şu veya bu

durumda ortaya çıkar (nedensel), ve şöyle demekle: o, belli bir renk ve formlar bağlamında bir izlenimdir.

52. Tözlerin bir rengi olarak beyaz (kar beyazdır diye söylediğimiz anlamda), diğer töz renklerinin hiçbirinden daha açık değildir; siyah da daha koyu [değil]. *Burada* renk bir koyuluktur, ve hepsi töz olmaktan uzaklaştırılırsa, beyaz kalır, ve bu nedenle ona "renksiz" diyebiliriz.

53. Fenomenoloji gibi bir şey yoktur, fakat hakikaten fenomenolojik problemler vardır.

54. Tüm renk kavramlarının aynı tür mantıksallıkta olmadığını görmek kolaydır, söz gelimi "altın rengi" veya "gümüş rengi" ile "sarı" veya "gri" kavramları arasındaki farklılık.

55. Bir renk kendi çevresinde *'parlar'*. (Ancak gözler yalnızca bir yüzde gülümser.) Bir "siyahımsı" renk – örneğin gri – '*parlamaz*'.

56. Renklerin mahiyeti hakkında düşünürken karşılaştığımız zorluklar (bunlar Goethe'nin *Renkler Kuramı* adlı eserinde ayıklamaya çalıştığı şeylerdir), bizim, renklerin aynılığı kavramımızın belirlenimsizliğinde saklıdır.

57. ["X'i hissediyorum"

"X'i gözlüyorum"

X, birinci ve ikinci tümcelerde aynı kavram için kalmaz, sanki o, aynı sözel ifadeler için kalır, mesela "bir ağrı" için. Zira ilk durumda "ne tür bir ağrı?" diye sorarsak, "bu tür" diye yanıtlayabiliriz ve, söz gelimi, soru sahibi iğneyle deler. İkinci durumda ise aynı soruya farklı yanıt vermem gerekir; örneğin, "ayağımdaki ağrı".

İkinci tümcede X, "benim ağrım" için yine kalabilecekti, fakat birinci tümcede değil.]

58. Birinin bir Rembrandt gözünün iris'indeki bir yeri gösterdiğini ve şöyle dediğini düşün: "Odamdaki duvarların bu renge boyanması gerekir".

59. Penceremden, manzarayı boyuyorum; bir evin mimarisindeki pozisyonu tarafından belirlenen belirli bir noktayı boyuyorum. Bu noktayı renk olarak gördüğümü söylüyorum. Bu, şu anlama gelmez: burada boyanın rengini görüyorum, *bu* çevrelerde boya maddesi daha açık, daha koyu, daha kırmızı, (vs.) olduğu için. "Bu noktayı görüyorum, burada boya ile boyamış olduğum yolu, yani keskince bir kırmızılı-sarı olarak."

Fakat ya birisi benden orada gördüğüm *kesin* renk tonunu vermemi isterse? O nasıl betimlenebilir ve nasıl belirlenebilir? Birisi bir renk modeli (bu rengin dikdörtgensel bir kâğıt parçası) üretmemi isteyebilirdi. Böyle bir karşılaştırmanın tamamen ilgisiz olduğunu söyleyemem, aksine o bize renk tonlarının nasıl karşılaştırıldığının ve "renk özdeşliği"nin ne anlama geldiğinin en baştan açık olmadığını gösterir.

60. Bir tablonun küçük, neredeyse yap-boz bulmacadaki parçalar gibi kullanılan siyah-beyaz parçalara ayrıldığını düşün. Hatta böyle bir parça siyah-beyaz değilse, hiçbir üç-boyutlu resmi göstermez, aksine düz bir renk-parçası olarak görünür. Sadece diğer parçalarla birlikte mavi bir gök parçası, bir gölge, bir yüksek-ışık, saydam ya da saydam olmayan vb. olur. Tek parçalar bize resimdeki bölümlerin *gerçek renklerini* gösterir mi?

Özet: Bu eser, Wittgenstein'ın hayatının son zamanlarında yazdığı, renkler üzerine düşüncelerini içermektedir. Bu eser, onun tek bir felsefî konu üzerinde yoğun bir şekilde çalıştığını gösteren birkaç belgeden biridir. Eserin başlıca teması farklı renklerin, renklerin farklı türlerinin ve açıklıklarının özellikleridir. Wittgenstein, rengin basit ve mantıksal olarak şeyin aynı türü olduğu şeklindeki geleneksel düşünceyi yıkmak için böyle bir yolu tercih etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Wittgenstein, renkler üzerine düşünceler, ortam, parlaklık, koyuluk.